

Menneskeveldet

Menneskets globale økologiske hierarki

Gjesteforelesning i Grønn (øko-global) kriminologi
11. februar 2015

Morten Tønnessen

Førsteamanuensis i filosofi v/Universitetet i Stavanger

Minding Animals Norge

Oversikt

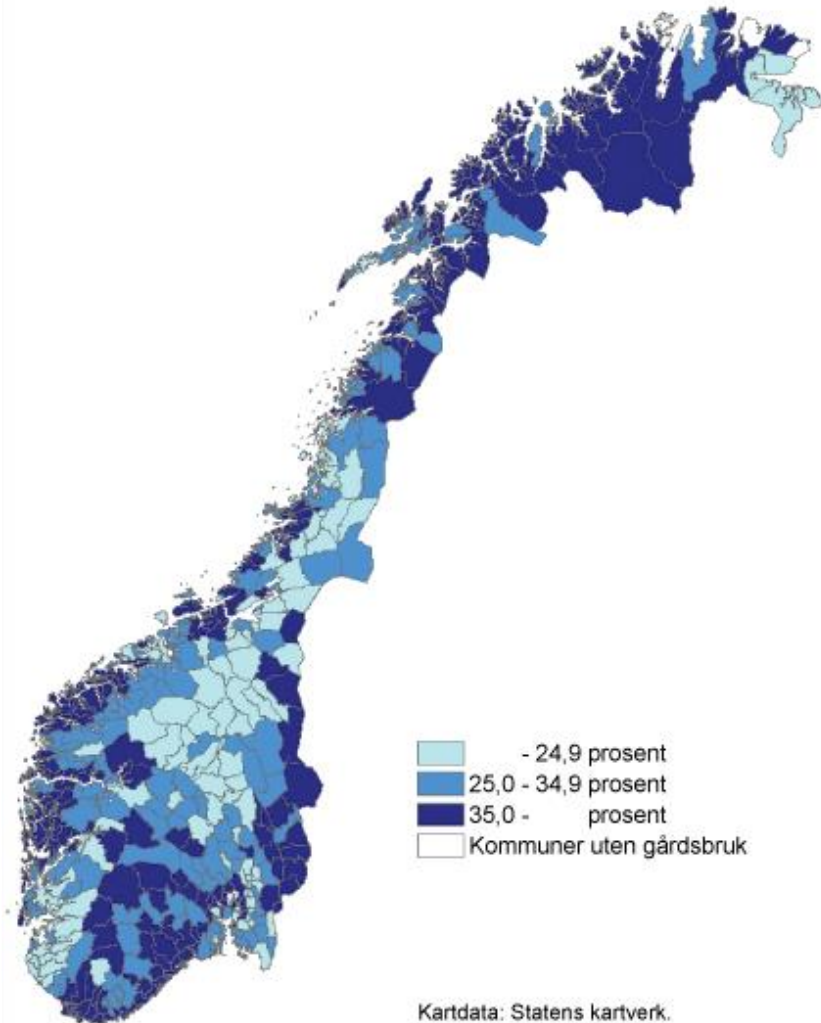
- Tønnessen, Morten (2013):
Menneskeveldet*
- Gamlund, Espen (2013): Ethiske
perspektiver på dyr og natur*
 - Etikk: Hva har verdi?
 - Organisert natur

Tønnessen, Morten 2013. Menneskeveldet. I Ragnhild Sollund, Morten Tønnessen og Guri Larsen (red.) 2013: *Hvem er villest i landet her? Råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Spartacus forlag/Scandinavian Academic Press.

Framskrittet

Nedgang i antall gårdsbruk fra 1999 til 2008*. Kommune. Prosent

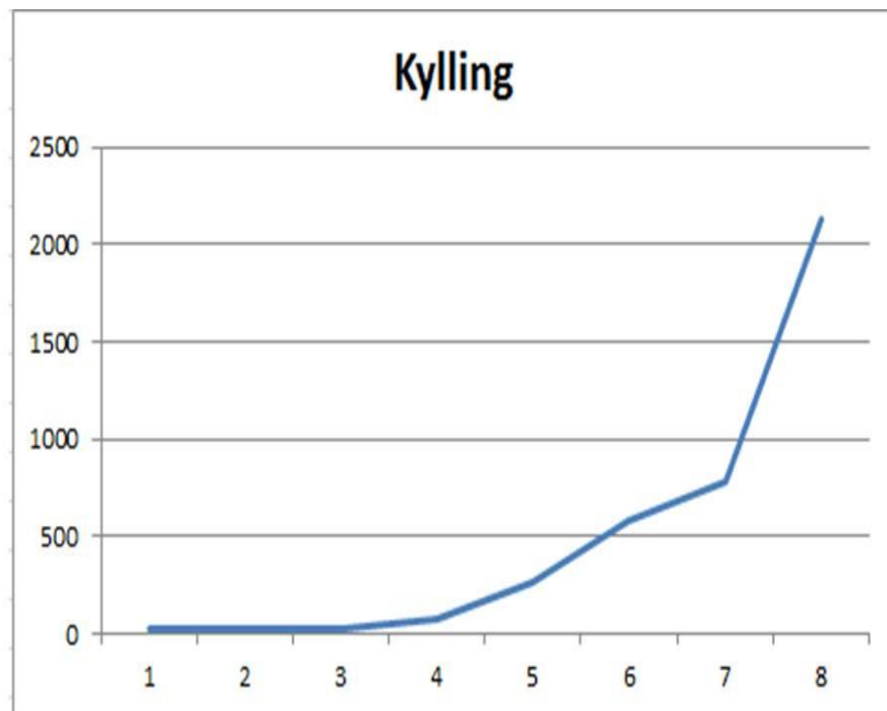
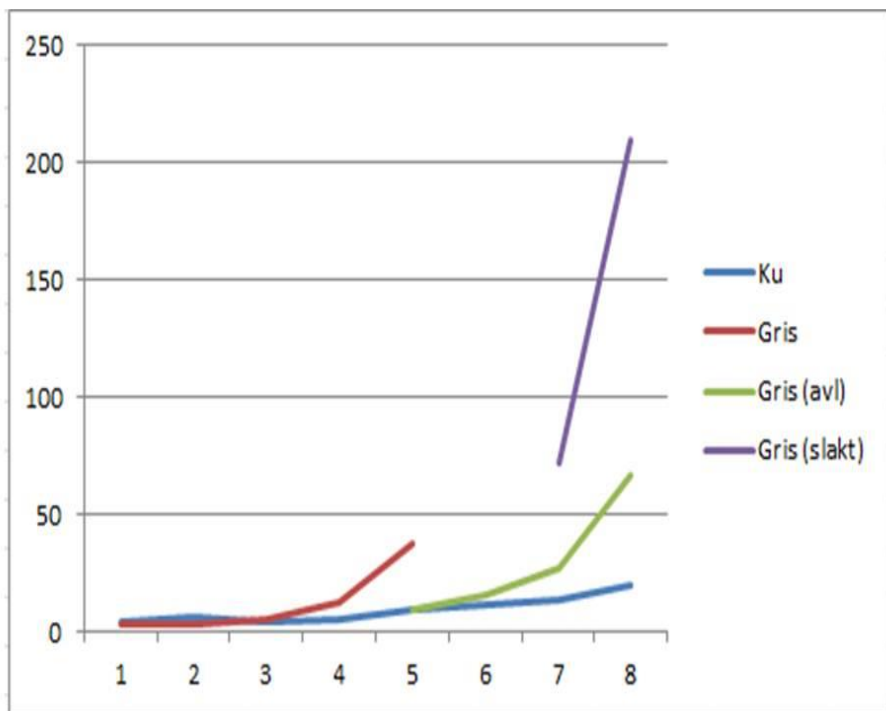

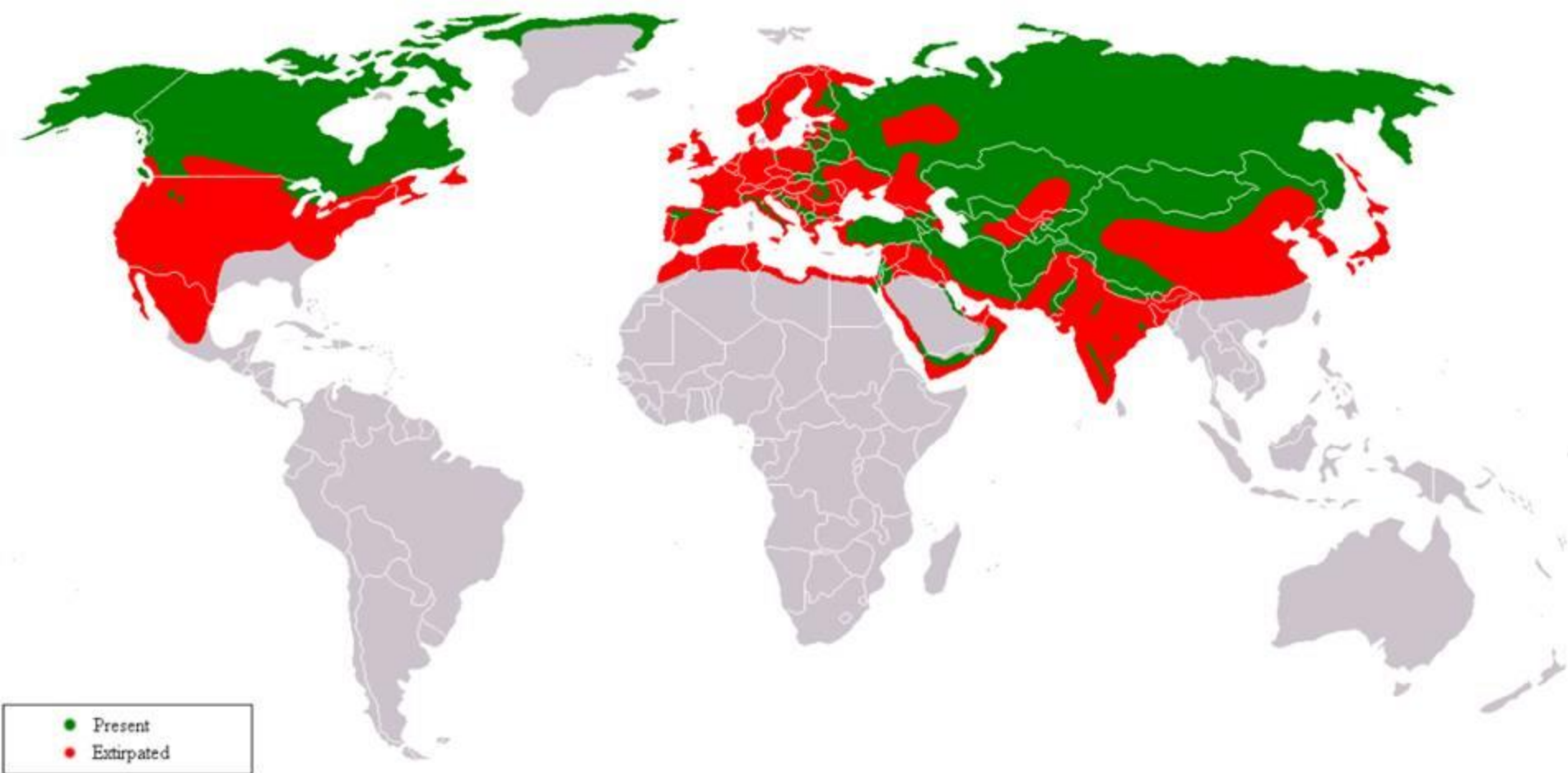
Kartdata: Statens kartverk.

Table 1. World population 1 mill. B.C. – 2300, Million

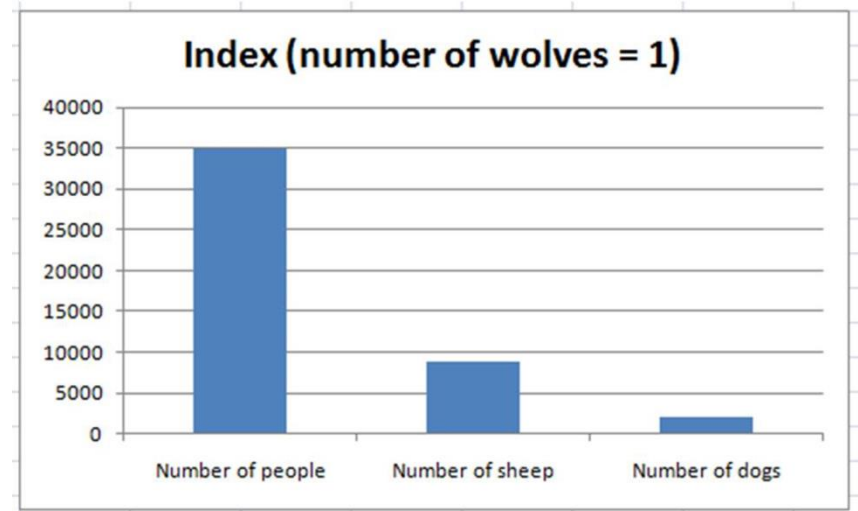
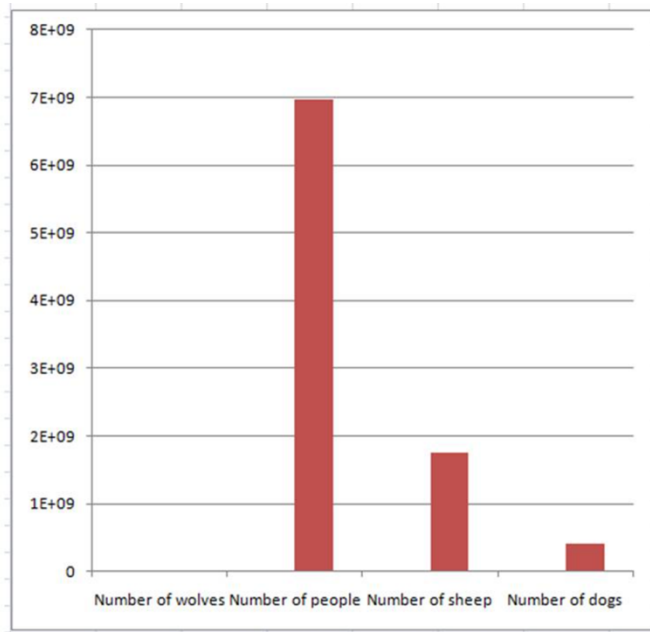
Year	Population	Projections		
		Low	Medium	High
-1 000 000	0.125			
-300 000	1			
-10 000	4			
-1000	50			
1	170			
1000	265			
1500	425			
1750	720			
1900	1 625			
1950	2 516			
2000	6 100			
2100		5 500	9 100	14 000
2200		3 200	8 500	21 200
2300		2 300	9 000	36 400

Gjennomsnittlig besetning per gård 1939-2010

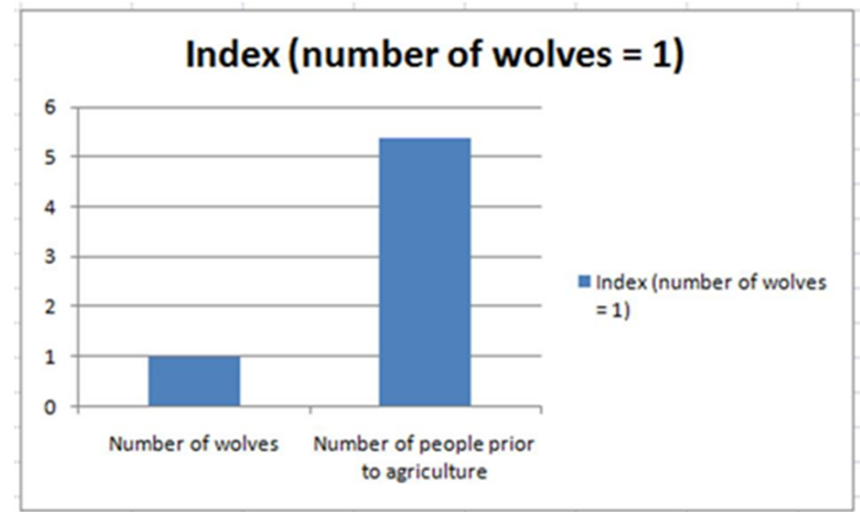
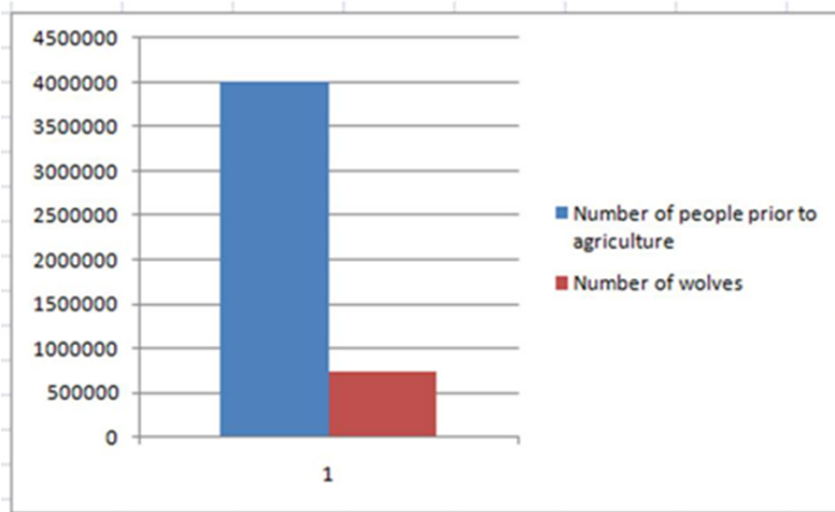

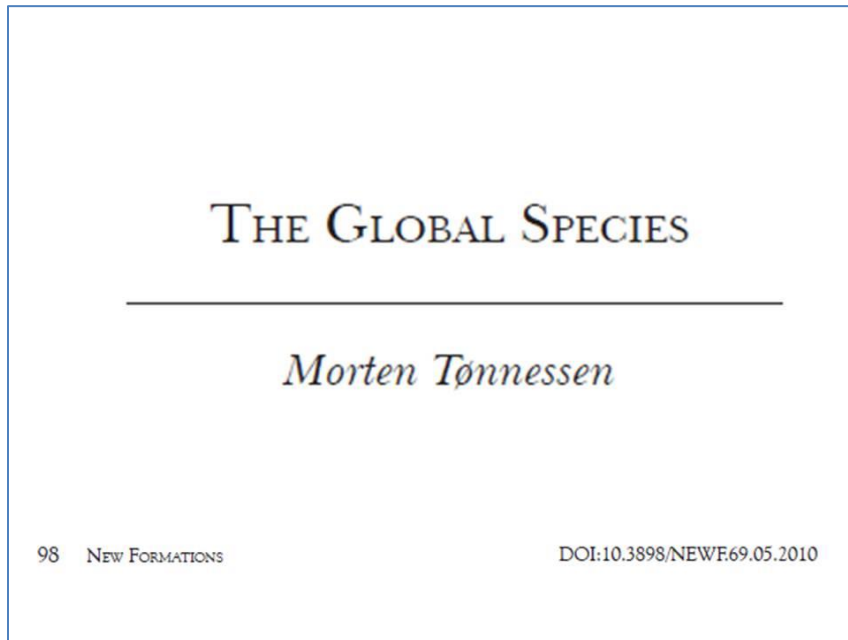
Folk og fe i moderne tid

Menneske og ulv før landbrukets tid

«The Global Species»

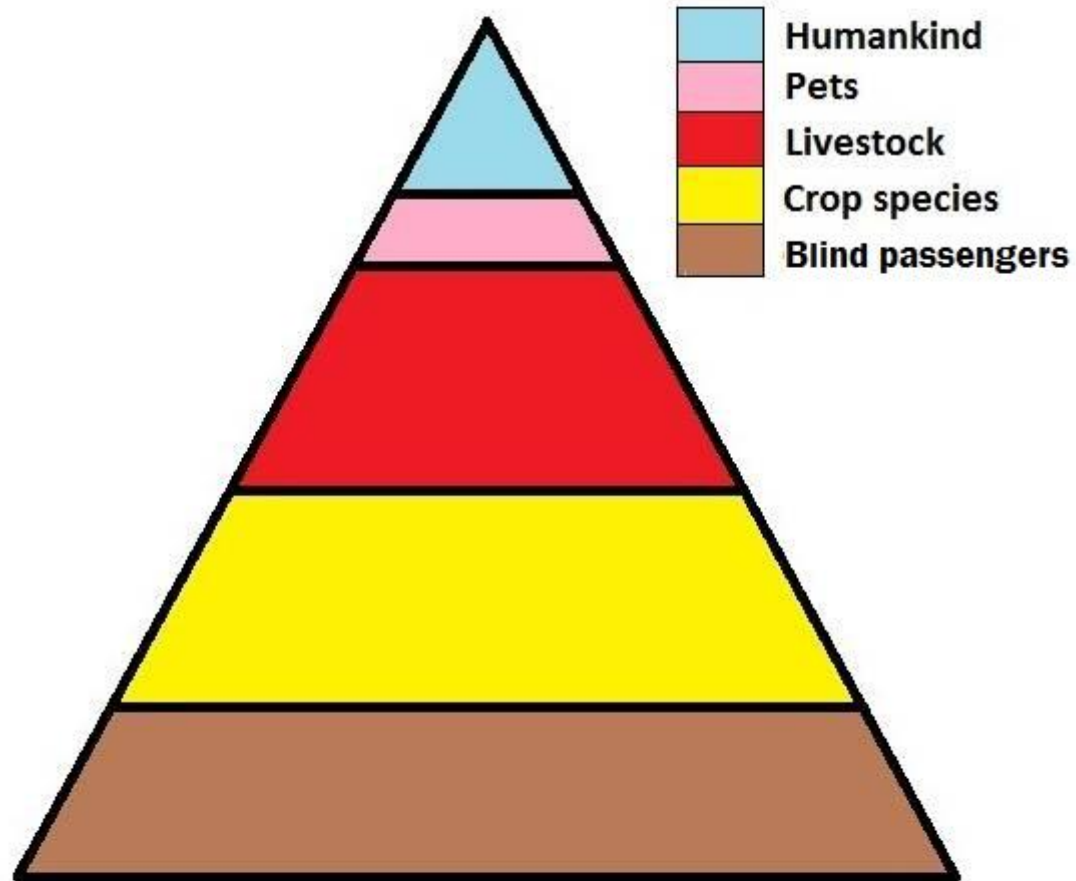
Tønnessen, Morten 2010. The Global Species. *New formations: a journal of culture/theory/politics* 69 (Special Issue guest-edited by Ashley Dawson, *Imperial Ecologies*): 98-110. Featured as additional content in *Encyclopaedia Britannica* (www.britannica.com).

Anthropocenen og den globale arten

- Mennesket er en *global art* (Tønnessen 2010), en art med global utbredelse.
- Det er vi ikke alene om, men det som er bemerkelsesverdig er at samtlige andre arter med global utbredelse har oppnådd sin utbredelse gjennom sin tilknytning til menneskelige bosetninger og aktiviteter.
- De lever i menneskets tid, *Anthropocen*, den tidsepoke hvor mennesket har virket som en global kraft av geologisk størrelsesorden (en kraft som på kort sikt overgår naturkreftene).

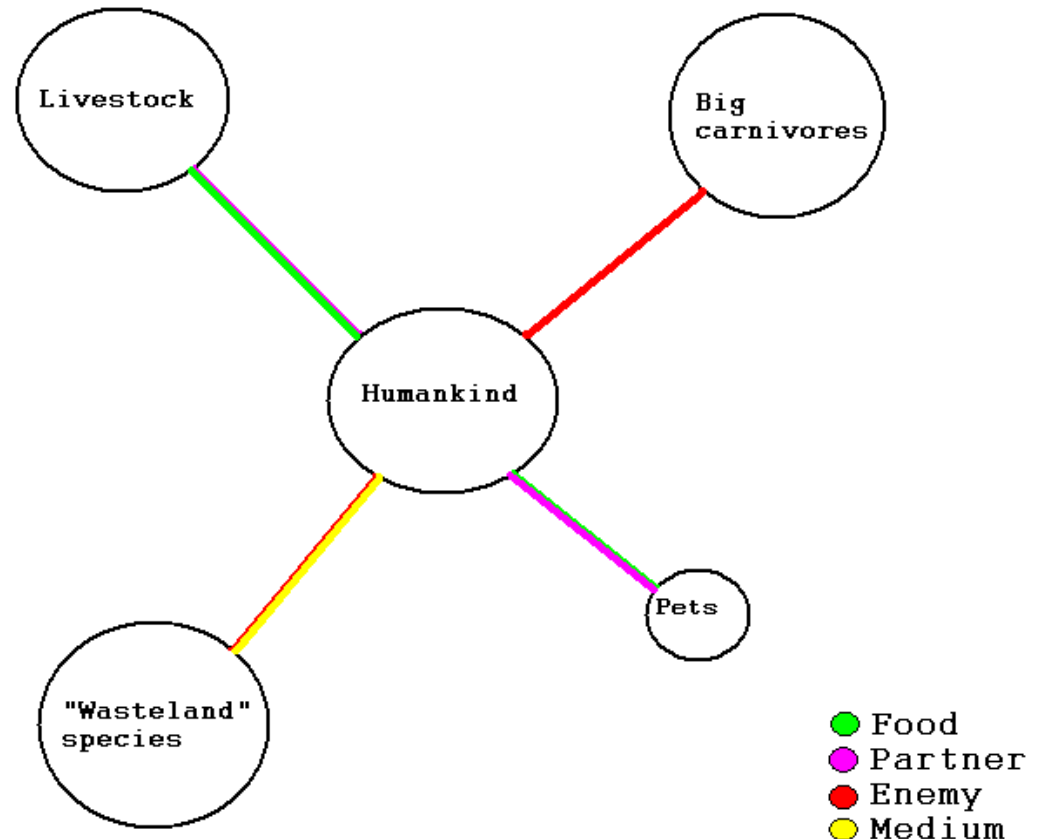

THE ECOLOGICAL EMPIRE
OF THE GLOBAL SPECIES

Relational Umwelt map

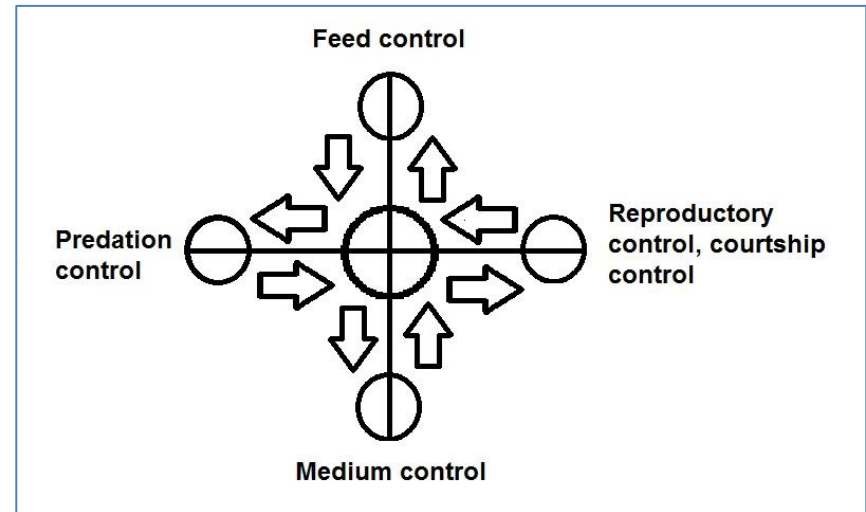
The map depicts the traditional human relations to various categories of animals.

BEGUNSTIGEDE vs. UBEGUNSTIGEDE arter (favoured vs. unfavoured species)

Husdyr som globale arter

- Husdyr (ku, sau, gris, høns m.fl.) utgjør en viktig gruppe globale arter.
- Deres antall og uvanlig høye tetthet i økologisk forstand er betegnende for menneskets dominans og dyptgripende regulering og utnyttelse av klodens økosystemer.

More than a quarter of terrestrial surface is today used for grazing, and a third of all arable land is used for feed crops.²⁰ Altogether, cropland and pastures cover more than a third of the Earth's land mass. As of 1700 they amounted to around a tenth. The growth in human land use was especially rapid from 1850-1950, replacing forests and other landscape types.²¹

Noen betraktninger

- Globale arter har det til felles at de i praksis blir «favorisert» av mennesket i økologisk forstand.
 - Men de kan likevel lide!
- De globale husdyrartene kjennetegnes av å være i avhengighetsrelasjon til oss (og vi av vår avhengighetsrelasjon til dem).
- I mange tilfeller kan vi tale om sam-evolusjon (co-evolution).
- Men mens forholdet mellom menneske og husdyr tradisjonelt har vært tett og sosialt preget, er de sosiale relasjonene mellom mennesker og husdyr i dag på vei ut.
- **Er det et moralsk imperativ å få oss ut av «Anthropocene»?**
 - Det tar i så fall tid! Flere generasjoner (og i forhold til befolkning mange hundre år).

Andre arter i sivilisasjonens skygge

- I tillegg til de regulære globale artene, altså de artene som er permanent involvert i et avhengighetsforhold til menneskelige bosetninger, er en rekke arter *uten* global utbredelse periodevis avhengig av ressurser som er knyttet til menneskelig tilstedeværelse eller påvirkning.
- Et eksempel fra fugleverdenen er sidensvans (*Bombycilla garrulus*), som tilhører spurvefamilien.

- Denne spurvefuglen forekommer normalt i de nordlige barskoger i Europa, Russland, Alaska og den vestlige delen av Canada. I norsk sammenheng trekker den vinterstid sørover, og kan da forekomme over hele landet. Om høsten eller i overgangen til vinter oppsøker sidensvansen gjerne **hager, parker** og kulturlandskaper – typiske menneskelig pregede miljøer – og lever bl.a. av **bær** samt **epler** og annen **frukt**. Ellers i året varierer dietten fra **mygg, døgnfluer** og andre **insekter** om sommeren til ferske **skudd, lav** og **mose** om våren (Solheim 1994).

- Eksempler fra rovdyrenes verden er **ulven**, som i perioder med dårlig tilgang på byttedyr (i historisk tid i Europa og i moderne tid i India) har oppsøkt ansamlinger av søppel og generelt nærmet seg menneskelige bosetninger, og **brunbjørnen**, som kan oppsøke menneskers søppel selv når den ikke lider særlig nød.

- Fellesnevneren for alle de artene som periodevis oppsøker føde som er å finne i skyggen av menneskelige bosetninger, når annen næring er vanskelig tilgjengelig – fra **måker** og **kråker** på søppeldynger til **rotter** i husveggen og kloakken – er at de her finner rikelige ressurser som opprettholdes av oss mennesker.

Om det antropogene skismaet i naturen – menneskets økologiske hierarki

- Det går et antropogent skisma – et menneskeskapt skille – gjennom naturen. I og med menneskets nåværende økologiske dominans er det vi som i dag med stor kraft skiller en rekke *begunstigede arter* fra en mengde *ubegunstigede arter*. Dette er spesiesisme i praksis, fordi vi systematisk styrer ressurser i retning av **de dyrene vi selv livnærer oss av**, og de vesenene vi har nytte eller glede av, og i praksis *bort fra* de dyrene og andre vesenene vi ikke har interesse av, spesielt de vi oppfatter som **skadedyr** o.l.

Gamlund, Espen (2013): Ethiske perspektiver på dyr og natur

- Espen Gamlunds **kapittel 16, Ethiske perspektiver på dyr og natur**, forfølger temaet **dyrs lidelse** fra en filosofisk synsvinkel, idet han diskuterer hvordan mennesker bør forholde seg til dyr og natur, og **hvilken moralsk status den ikke-menneskelige naturen bør ha**. Målsetningen er å drøfte et utvalg av tilnærminger til det som har blitt kjent som **miljøetikk**. Oversikten vektlegger flere perspektiver og problemstillinger, men hovedfokuset er på det som gjerne kalles **«moralisk ekstensjonisme»**, som innebærer **forsøk på å utvide sirkelen for moralsk status fra mennesker til ikke-mennesker**.

Gamlund, Espen (2013): Etiske perspektiver på dyr og natur

- Gamlund anlegger dermed et **individorientert perspektiv**, idet han er mer opptatt av å analysere menneskets moralske forhold til dyr og andre levende individer enn av **forholdet til arter og økosystemer**. Gamlund tar utgangspunkt i **Arne Næss' dypøkologi**. Sentralt for Næss stod **antagelsen om at mennesket er del av en større helhet, som det kan forstå og oppnå kontakt med gjennom en identifisering med naturen og alt levende**. En slik tankegang står i motsetning til **antroposentrismen**, som videre drøftes opp mot moralsk status og ekstensjonisme i lys av andre filosofer, som Immanuel Kant, Mary Ann Warren, Kenneth Goodpaster og Tom Regan.

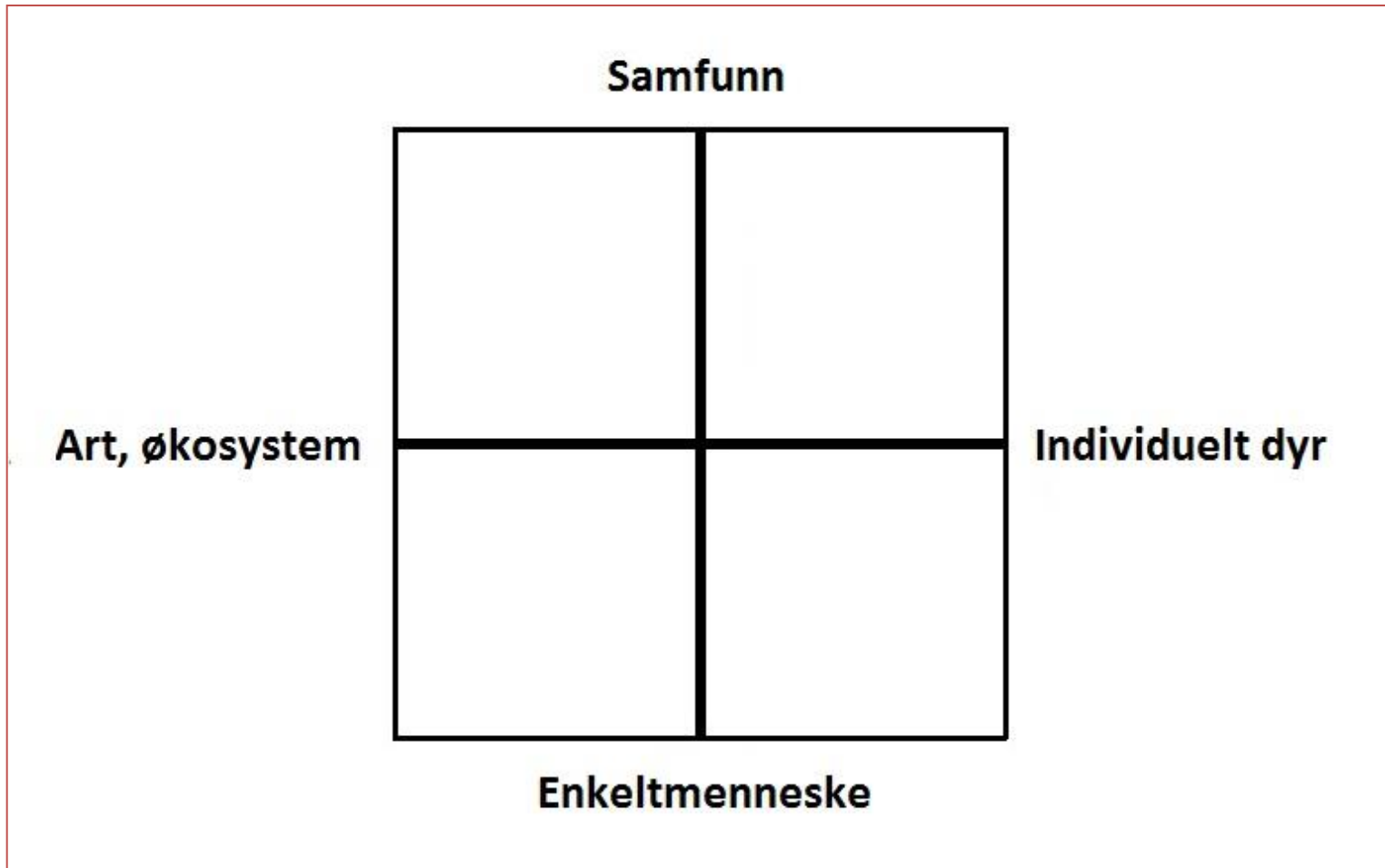
Gamlund, Espen (2013): Ethiske perspektiver på dyr og natur

- **Mary Anne Warren** har gitt en god definisjon av begrepet «**moralsk status**»:
 - To have moral status is to be morally considerable, or to have moral standing. It is to be an entity towards which moral agents have, or can have, moral obligations. If an entity has moral status, then we may not treat it in just any way we please; we are morally obliged to give weight in our deliberations to its needs, interests, or well-being. Furthermore, we are morally obliged to do this not merely because protecting it may benefit ourselves or other persons, but because its needs have moral importance in their own right (Warren 1997: 3).

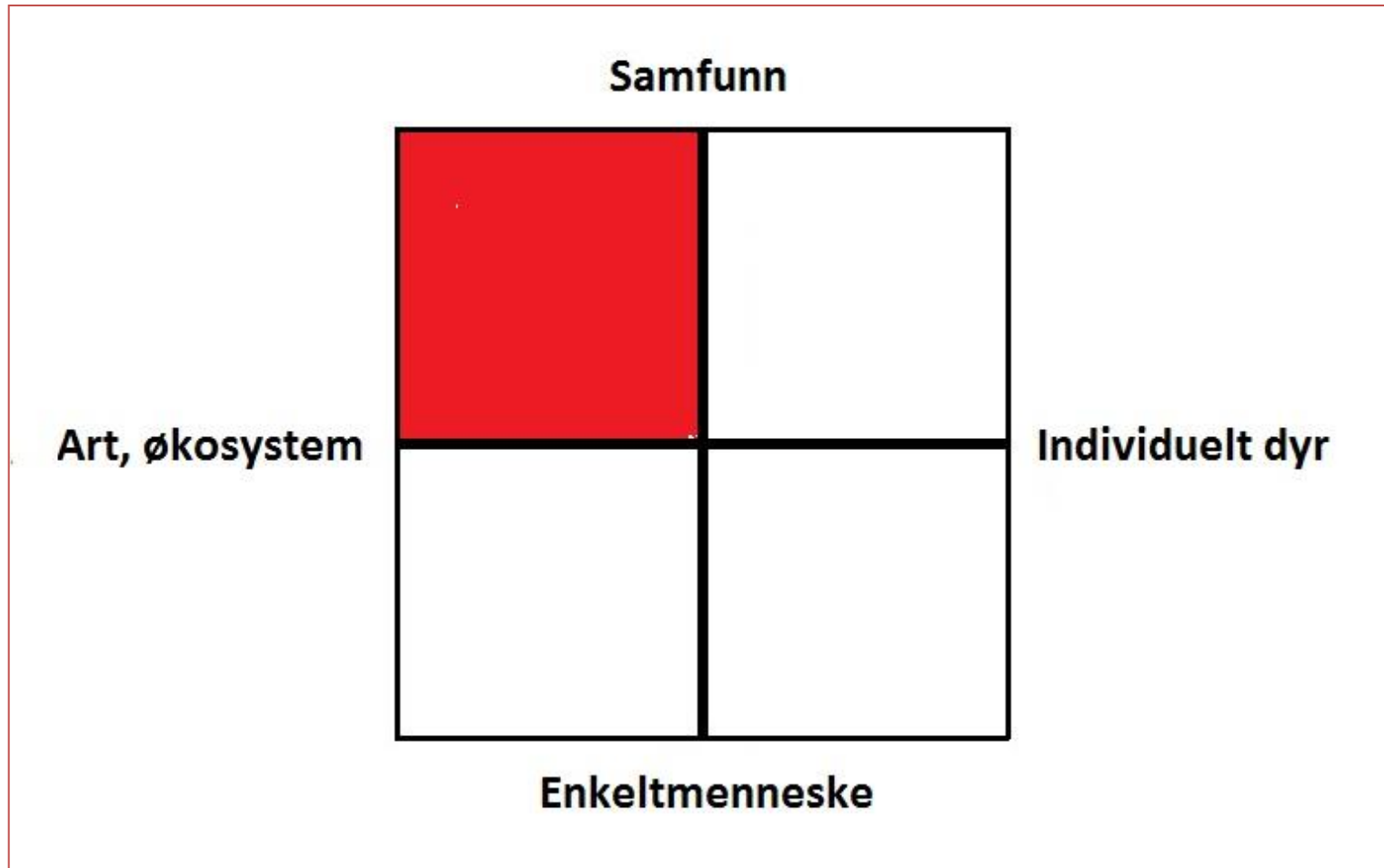
Gamlund, Espen (2013): Etiske perspektiver på dyr og natur

- Standardtilnærmingen til miljøetikk: moralsk ekstensjonisme
 - **Kenneth Goodpaster**: krediteres gjerne for å ha startet den filosofiske debatten rundt det som kalles «moralisk ekstensjonisme», som innebærer ulike forsøk på å utvide sirkelen for moralsk status fra mennesker til ikke-mennesker.
- **Immanuel Kant**: Moralsk status forutsetter rasjonalitet
- **Bentham og Singer**: Moralsk status forutsetter føleevne
- **Tom Regan**: Moralsk status forutsetter selvbevissthet
- **Paul Taylor**: Moralsk status forutsetter en streben etter selvbevarelse (biosentrisk teori)
- **Thomas Hill**: Vi trenger en **dydsetikk** som et supplement til ekstensjonistiske teorier

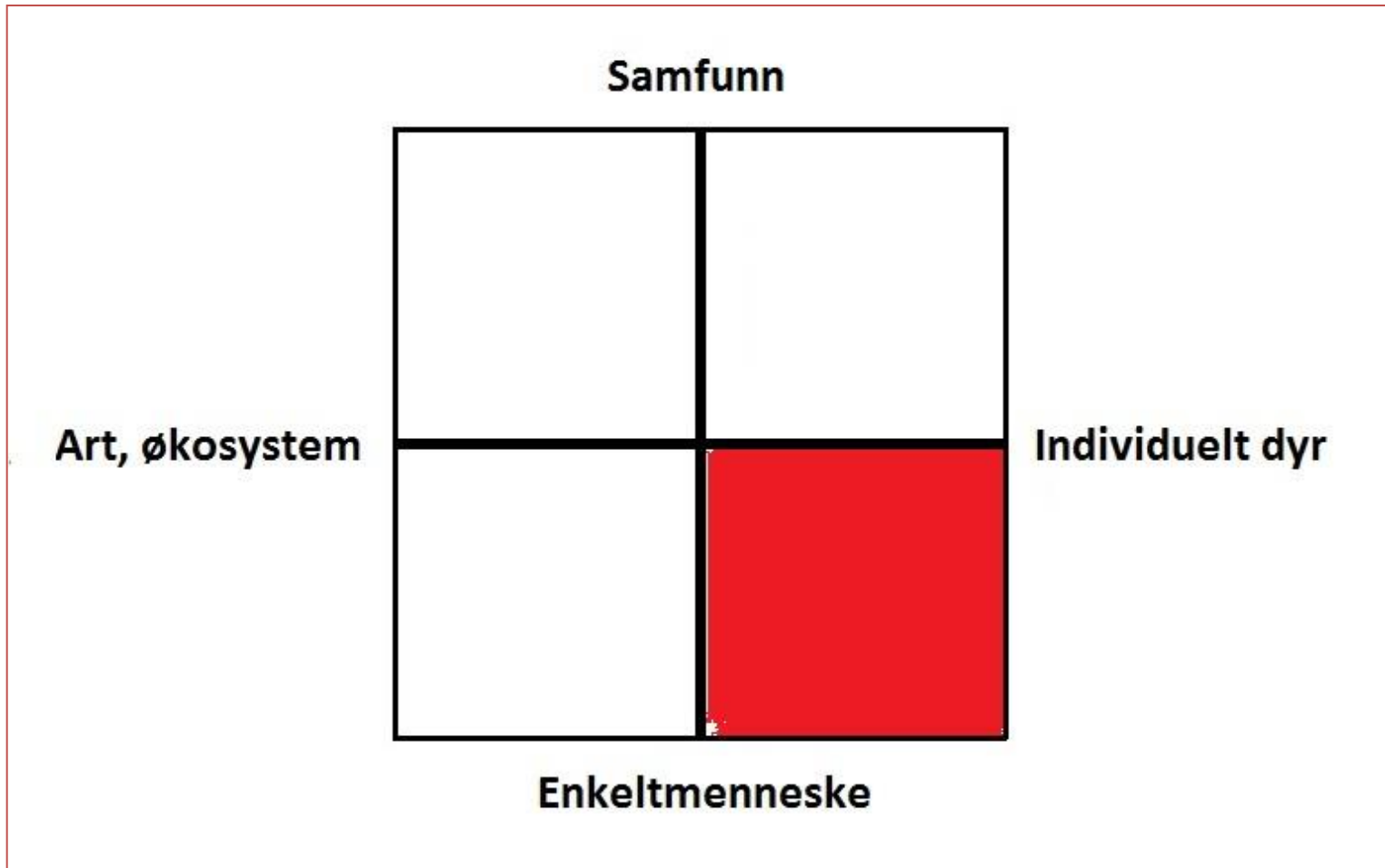
Etikk: Hva har verdi?

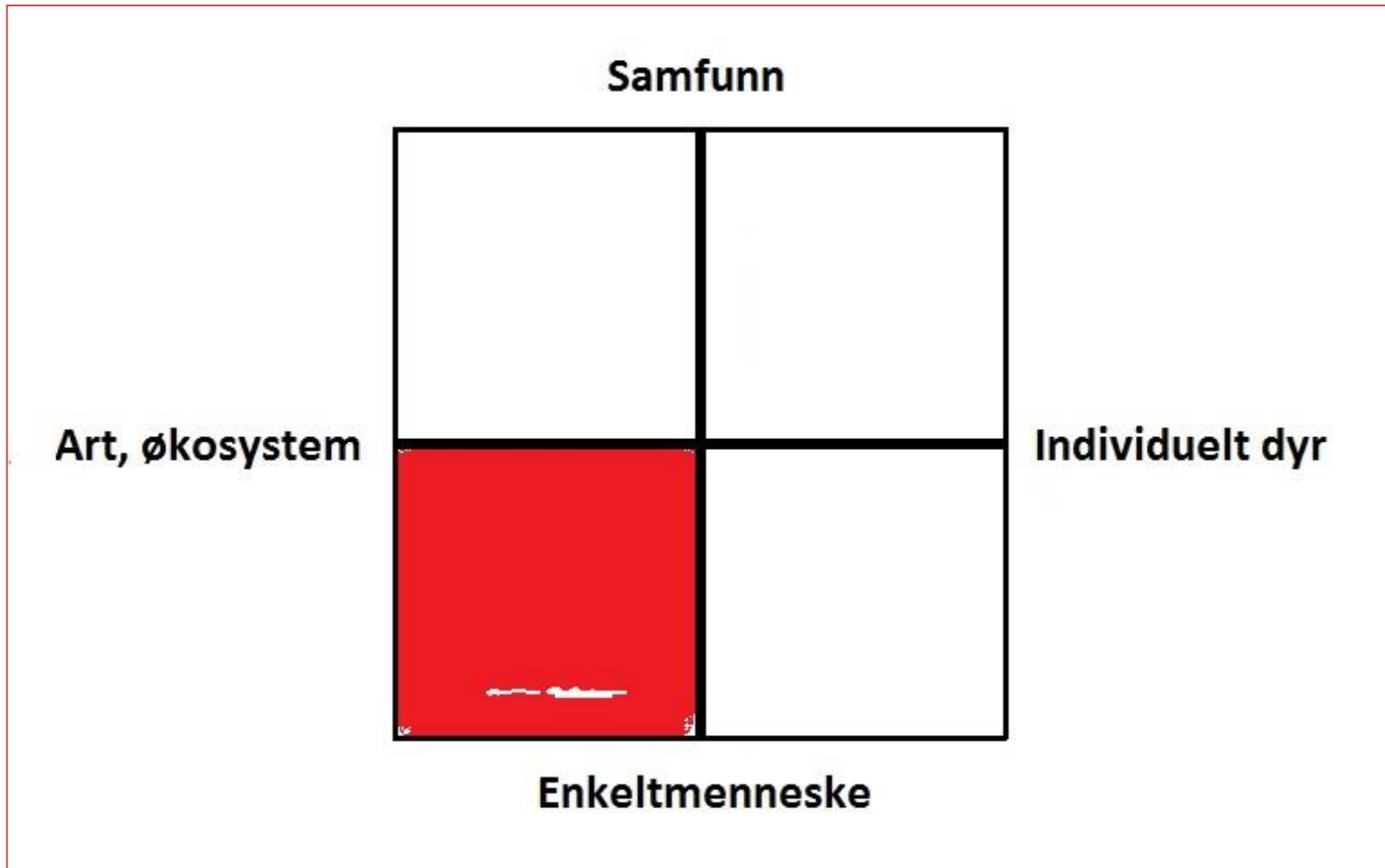
Helheter har verdi!

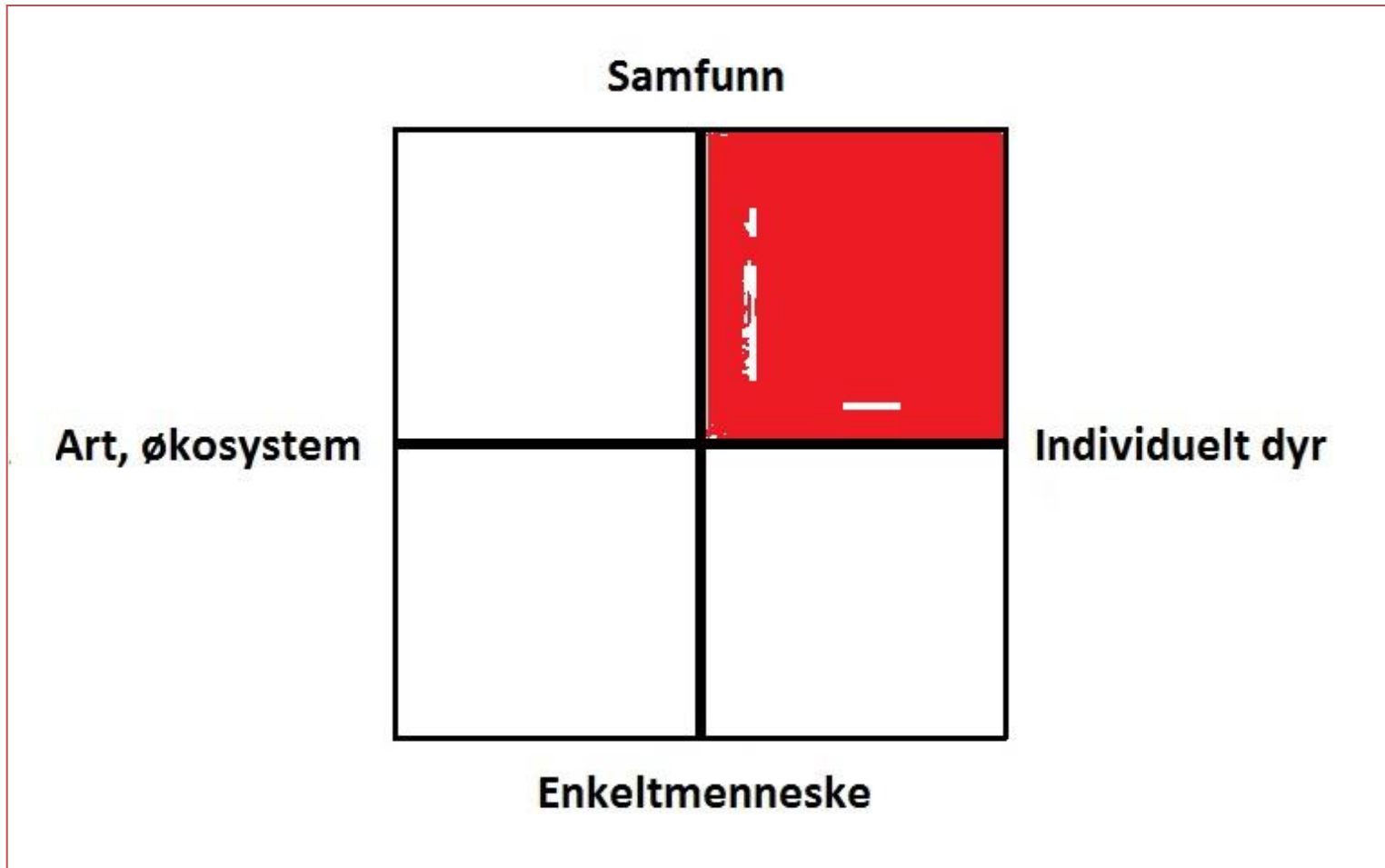
Individer har verdi!

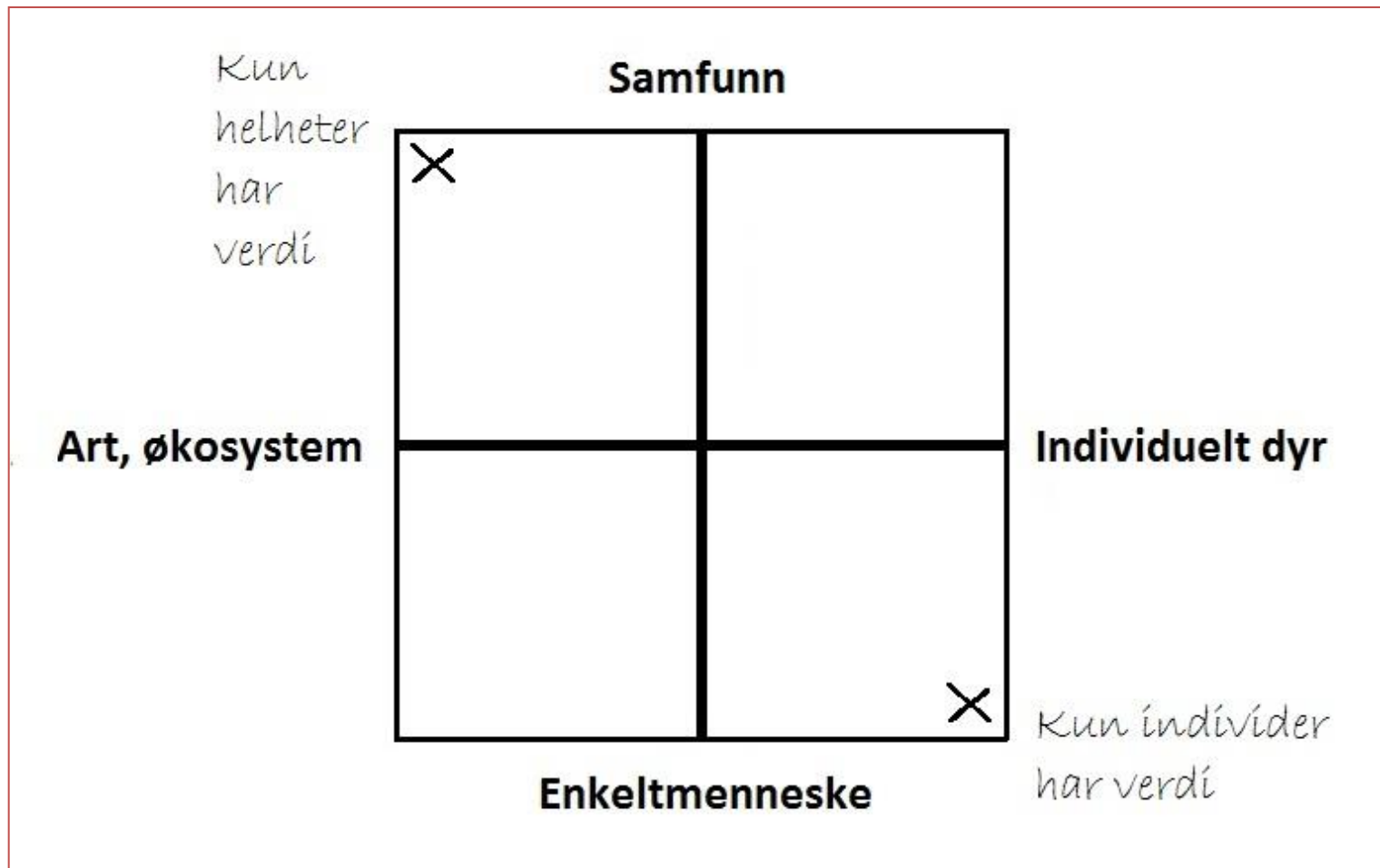
Mennesket i naturen!

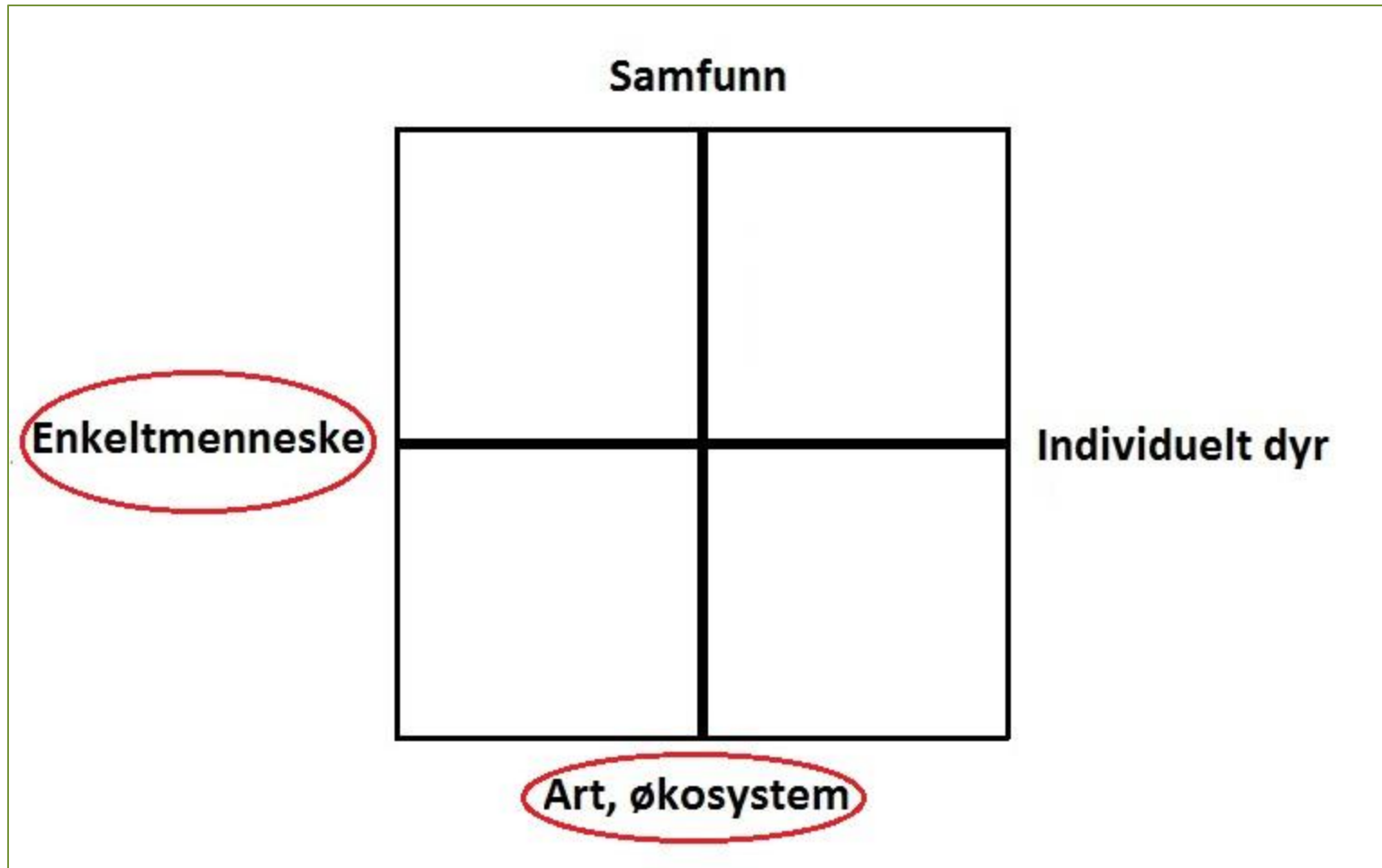
Dyret i samfunnet!

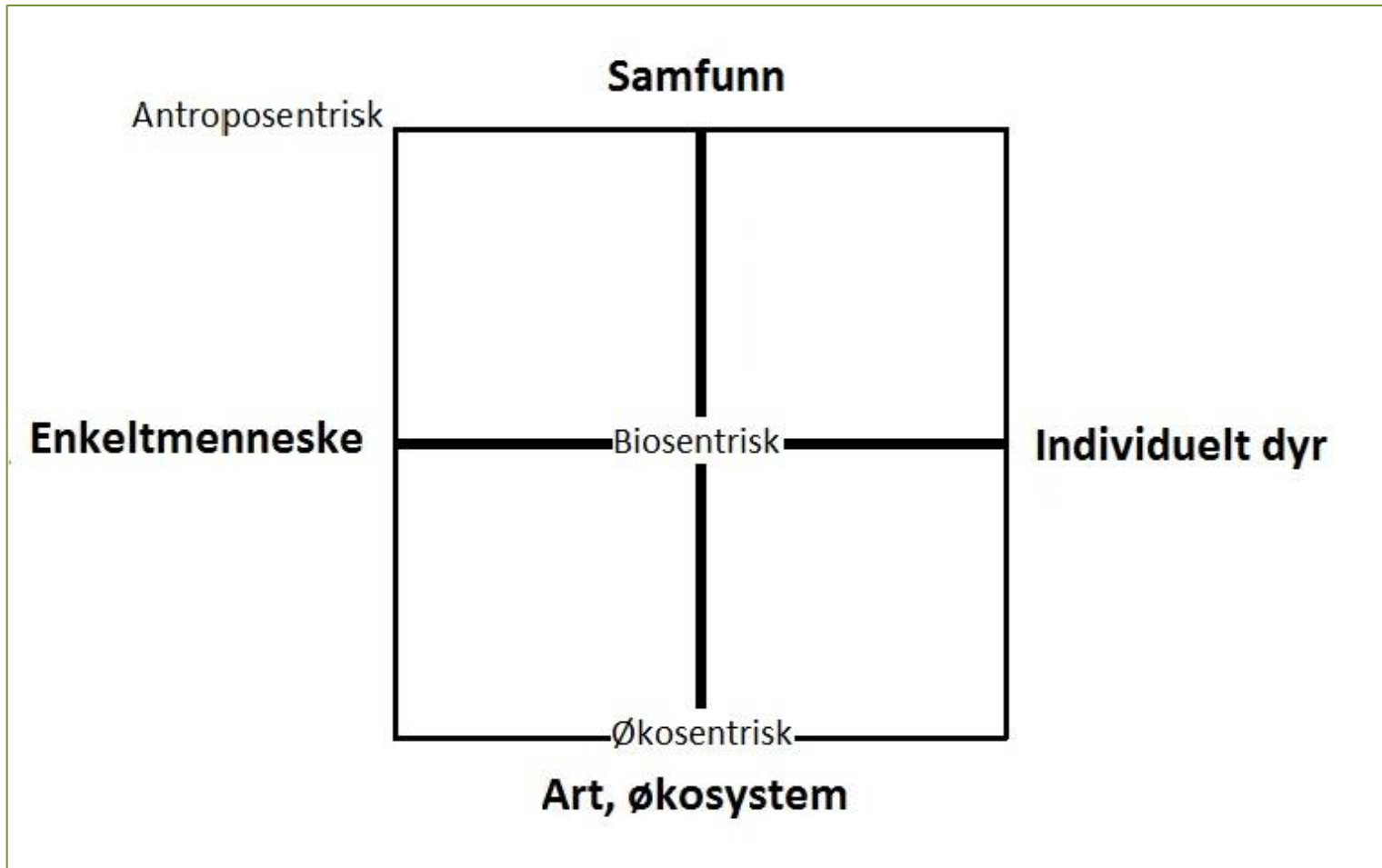
Problematiske ytterpunkter

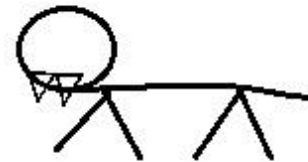
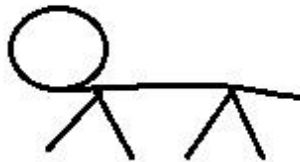
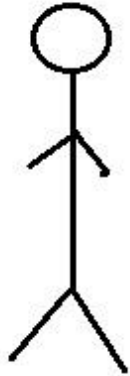
Antroposentrisk skala

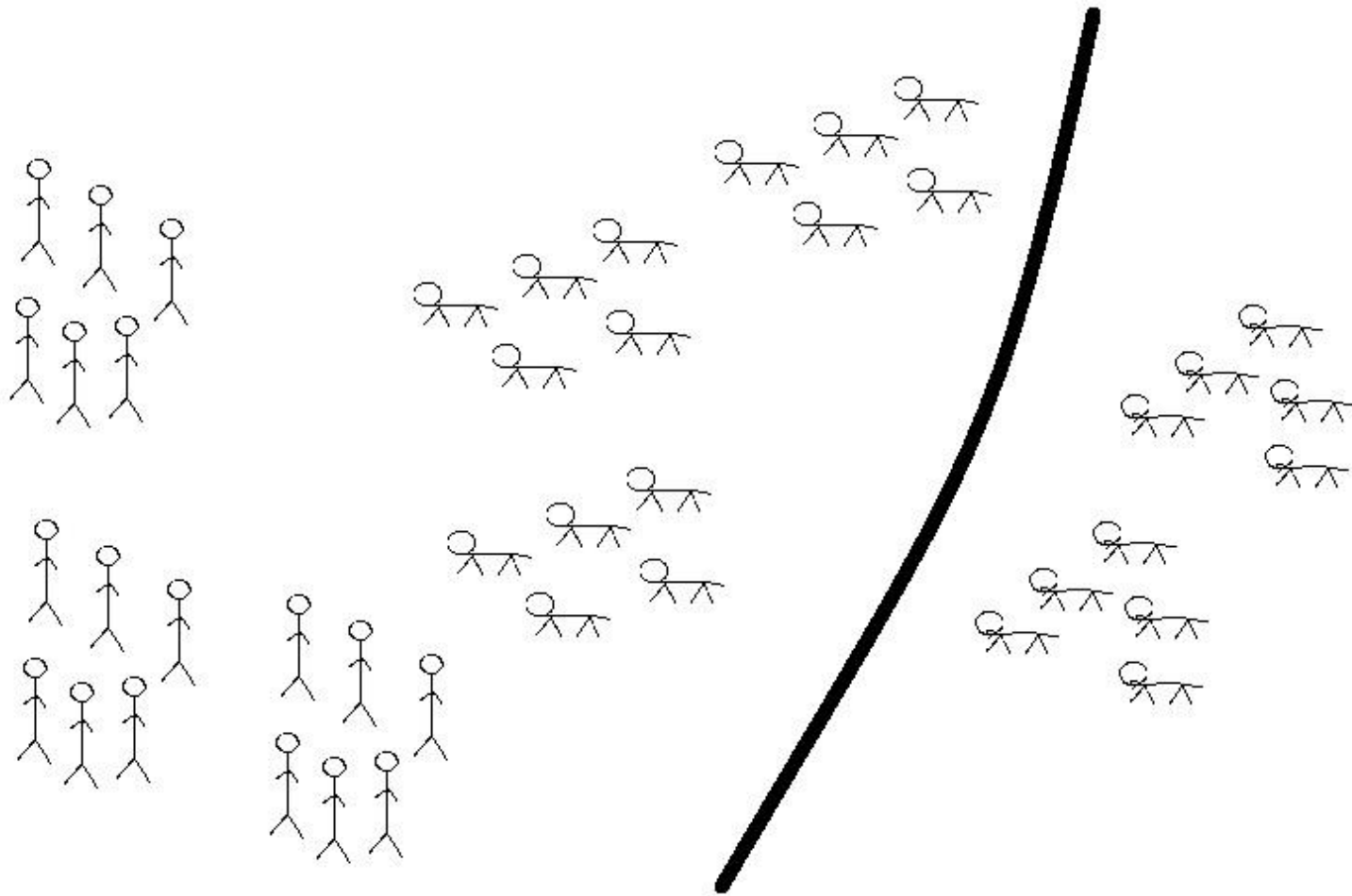
Tre grunnleggende posisjoner

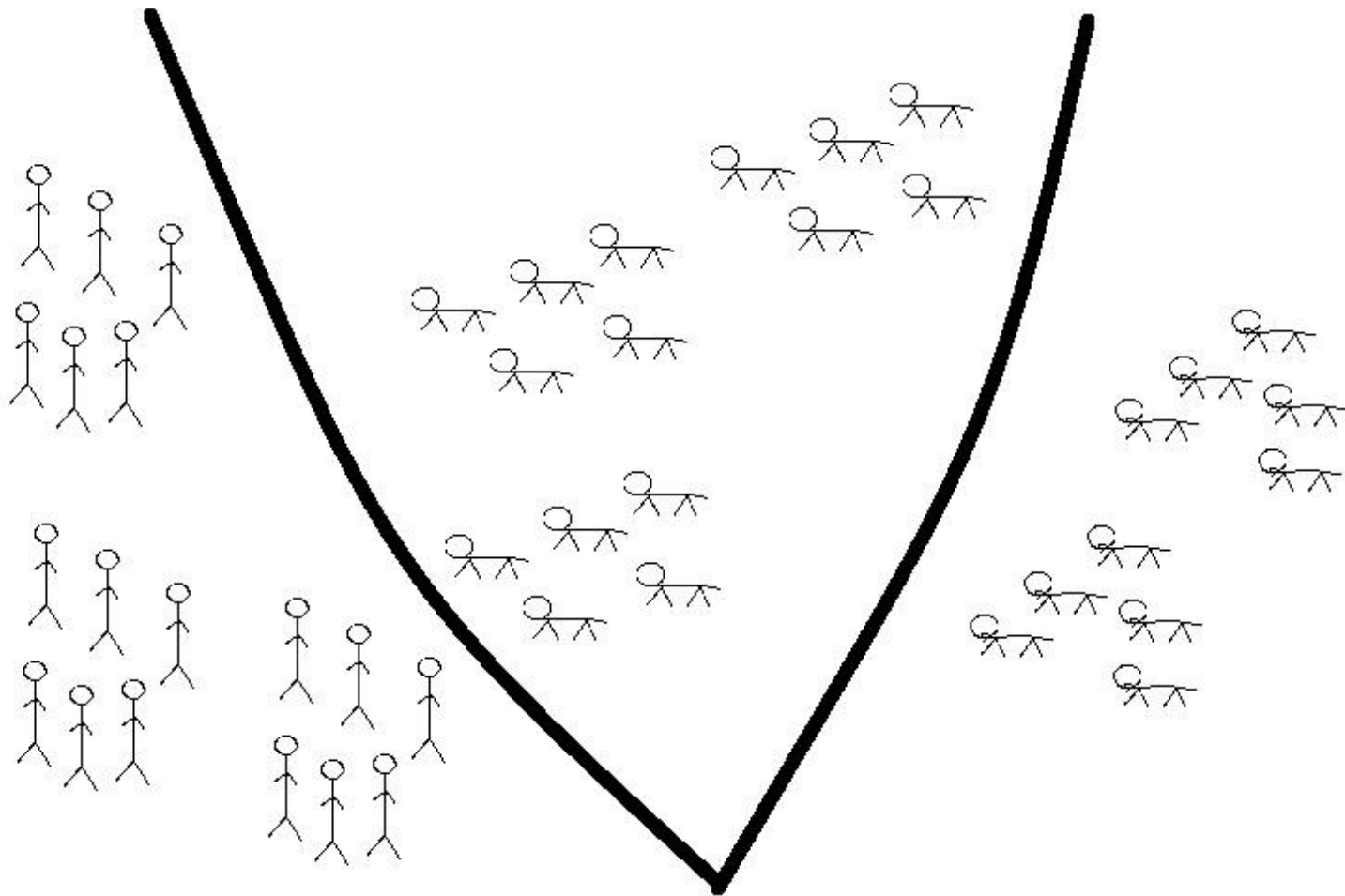
Organisert natur: Mennesker, husdyr og rovdyr

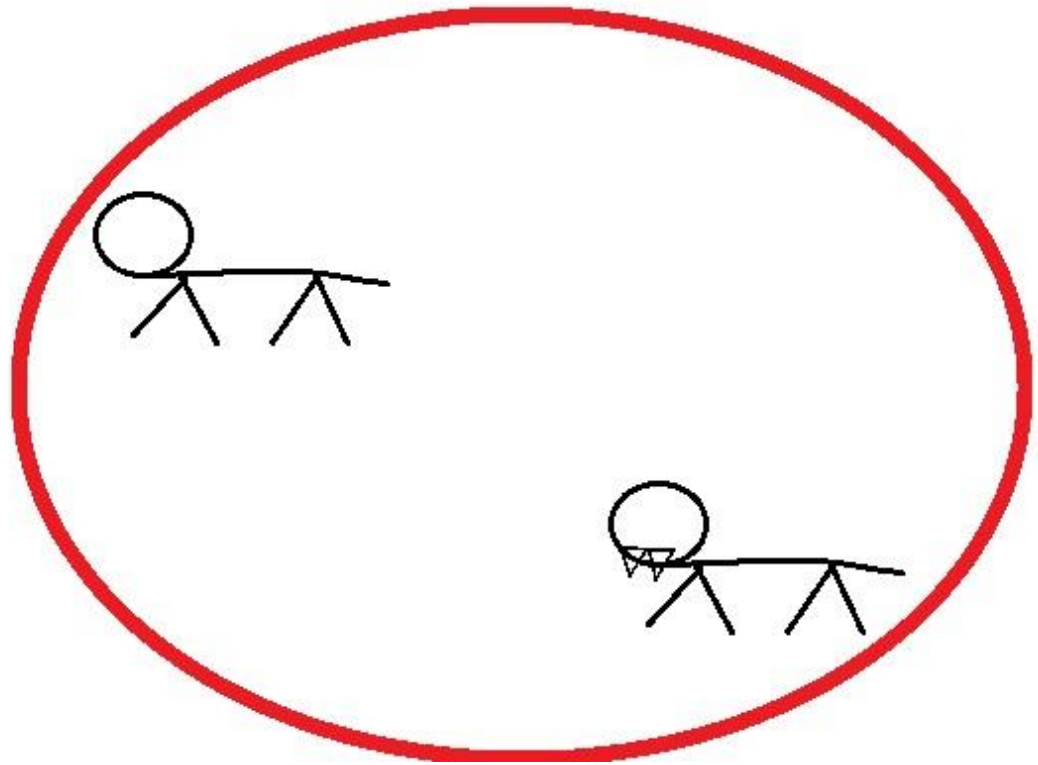
Sonetenkning

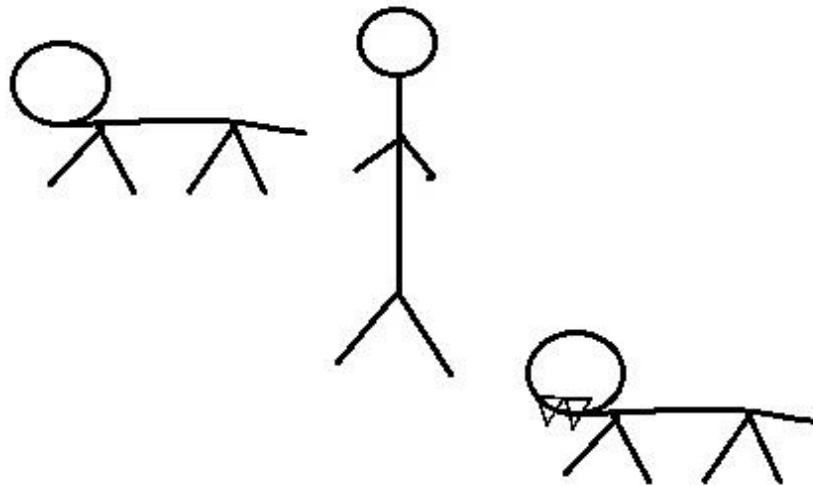
Husdyr isolert fra mennesker

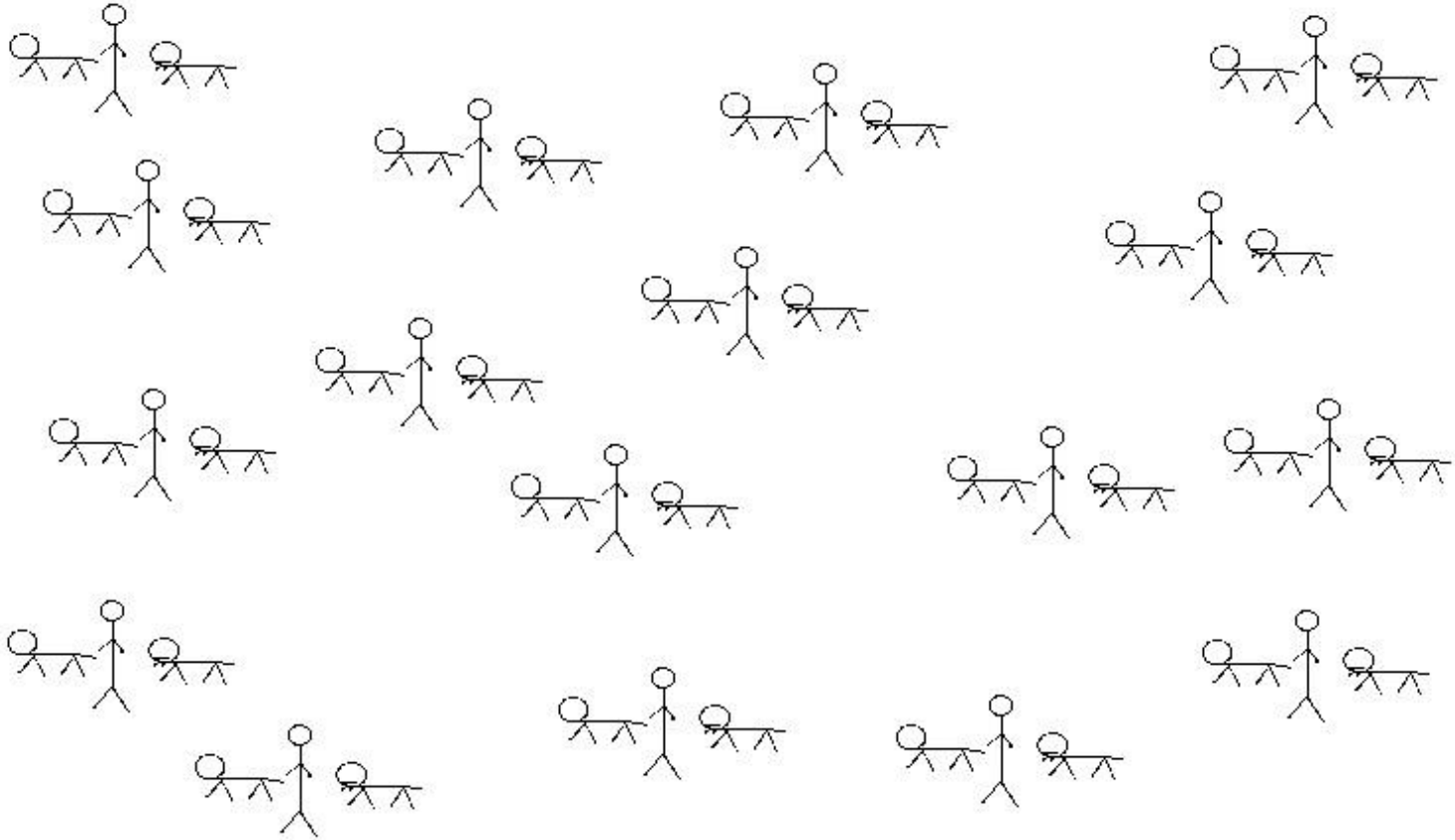
Problemet i et nøtteskall

Løsningen (i teorien)

En natur for alle?

www.UtopianRealism.blogspot.com